
ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

УДК 332.8

І. К. БИСТРЯКОВ,
професор, доктор економічних наук,
завідділом комплексної оцінки та управління природними ресурсами
ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”,
Ю. М. МАНЦЕВИЧ,
доцент, доктор економічних наук,
завсекретаріатом Комітету Верховної Ради України
з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства
(Київ)

ПРОБЛЕМИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ ПОГЛЯДІВ П. АБЕРКРОМБІ *

Досліджено проблеми просторового розвитку України у контексті сучасних соціально-економічних трансформацій, пов'язаних з процесами глобалізації світового господарства, появою нових технологічних ідей та інших передумов, які у комплексі впливають на визначення пріоритетів у самоорганізації середовища життєдіяльності країни на різних рівнях управління.

Ключові слова: простір, економіка, розвиток, децентралізація, регіон, містобудування, планування, управління.

I. K. BYSTRYAKOV,
Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Head of the Department of Complex Evaluation and Management of Nature Resources,
Institute of Economy of Nature Management and Sustainable Development of the NAS of Ukraine,
Yu. M. MANTSEVYCH,
Assoc. Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Head of the Secretariate of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine
on Questions of Building, Town-Planning, and Housing-Communal Facilities
(Kyiv)

PROBLEMS OF UKRAINE'S SPATIAL DEVELOPMENT FROM THE POSITIONS OF P. ABERCROMBIE'S VIEWPOINT

Problems of Ukraine's spatial development in the context of modern socio-economic transformations related to the processes of globalization of the world economy and to the appearance of new technological ideas and other preconditions, which affect jointly the determination of priorities in the self-organization of the medium of country's life activity on various management levels, are studied.

Keywords: space, economy, development, decentralization, region, town-planning, planning, management.

Бистряков Ігор Костянтинович (Bystryakov Igor Kostyantynovych) – e-mail: bystryakov@mail.ru;
Манцевич Юрій Миколайович (Mantsevych Yurii Mykolaiovych) – e-mail: mants2@yandex.ua.

* Аберкромбі Леслі Патрік (1879–1957 рр.) – англійський архітектор, теоретик містобудування і архітектури. Президент Міжнародної спілки архітекторів (1946–1957 рр.). Викладав у Ліверпульському і Лондонському університетах. Один з піонерів районного планування у Західній Європі. У 1921–1922 рр. створив проект планування промислового району Донкастер, який передбачав будівництво міст-супутників і функціональне зонування території. У проекті розвитку “Великого Лондона” (1944 р.) запропонував обмежити його розмір і визначити територіальні кордони шляхом створення “зеленої зони” та будівництва 8 міст-супутників.

Проблеми необхідності впорядкування просторового розвитку України в сучасний період зумовлені рядом обставин. Перша обставина пов'язана з поступовим входженням нашої держави до Європейського економічного простору, який вимагає від неї відповідного коригування орієнтирів господарської діяльності. Друга обставина пов'язана з необхідністю врахування історичних традицій, що склалися в Україні відносно теоретичних і практичних уявлень про методи організації соціально-економічного простору. Третя обставина пов'язана із системними вимогами до трансформації механізму управління простором з боку глобалістики (зокрема, з формуванням мережевих форм організації економічної діяльності).

Щодо першої позиції, то слід підкреслити: найбільш актуальною для України стає проблема втілення у життя положень Резолюції Ради Європейських Співтовариств про головні принципи регіональної політики *, Європейської хартії облаштування територій **, Резолюції Європейського Парламенту з узгодженої політики облаштування територій ***, а також базових принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту ****. З огляду на положення цих нормативних документів, для України дуже важливим стає врахування у своїй політиці просторового розвитку сукупності базових орієнтирів, пов'язаних із забезпеченням збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку регіонів; піднесенням рівня життя населення регіонів; ефективним управлінням їх природними ресурсами; формуванням системи управління територією на принципах децентралізації. Крім того, істотними стають проблеми співвідношення територіальних співтовариств різних рівнів (локального, регіонального, національного, європейського) та координація їх діяльності. У принципі такий підхід дає можливість враховувати як загальні тенденції розвитку територій, так і їх специфічні ознаки при формуванні відповідного, адекватного ситуації, інституційного та інфраструктурного забезпечення.

Щодо другої позиції треба зазначити: традиції, що склалися у виборі схеми обґрунтування регіонального просторового розвитку в Україні, базувалися на принципових підходах М. Портера, який відпрацював концепцію індустріальних кластерів як регіонально зв'язаної сукупності промислових, сервісних і фінансових структур [1]. Саме на цій основі вітчизняні вчені аргументували предмет регіональної економіки, який визначив необхідність дослідження просторових проблем економічного розвитку національної економіки, а також шляхів і механізмів досягнення у цій сфері позитивних результатів [2, с. 8]. Як відомо, такий підхід надав можливість розглядати регіон як функціонування чотирьох основних підсистем — ресурсної, виробничої, соціально-економічної та екологічної. Тією чи іншою мірою підходи, визначені раніше, і сьогодні діють досить ефективно (насамперед, тому, що вони властиві для індустріального типу господарювання) [3]. Але в парадигмі постіндустріального способу господарювання таких підходів стає недостатньо.

* European regional planning concept. European regional planning: study series // Round table: report of the first round table. — Strasburg, 1979. — December 17–18. — P. 84.

** Європейська Хартія облаштування (планування) територій від 20 травня 1985 року : Офіційний сайт Європейського Союзу. — 1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.europa.eu.int.

*** Резолюція Європейського Парламенту з узгодженої політики облаштування територій від 26 жовтня 1999 року : Офіційний сайт Європейського Союзу. — 1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.europa.eu.int.

**** Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту : 12-та Сесія Європейської конференції міністрів, відповідальних за регіональне планування. — Ганновер, 2000. — Вересень 7–8. — 40 с.

Ключовим питанням третьої позиції є визначення поведінки регіонів у глобальному середовищі. Але тут необхідно підкреслити, що глобалістика як спосіб організації життєдіяльності світового співтовариства, у першу чергу, співвідноситься з поняттям “глобальна економіка”. Глобальна економіка – це економіка, здатна працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети [4, с. 105]. М. Кастельс підкреслює, що, незважаючи на планетарний ефект від глобальної економіки, її існування і форма стосуються лише окремих сегментів і економічних структур, країн і регіонів пропорційно рангу країни або регіону в міжнародному поділі праці. На сучасному етапі глобальна економіка функціонує як мережа. Тому при формуванні регіональної мережі національного рівня дуже важливо вжитись у глобальну мережу, не втрачаючи своїх регіональних переваг. На це орієнтує і світовий досвід (наприклад, Південної Каліфорнії – великого регіону-конурбації, який на території понад 11 тис. км² охоплює 6 округів штату Каліфорнія (США) та окремих муніципалітет міста Тіхуана у Мексиці) [5, с. 114].

Таким чином, для формування нового концепту просторового розвитку України істотну роль починають відігравати саме сучасні методи управління процесами взаємодії суб'єктів господарювання, що дають підстави для необхідного додаткового розгляду методологічних досягнень і рекомендацій П. Аберкромбі у галузі регіонального просторового розвитку. З цієї точки зору, увагу доцільно зосередити на деяких питаннях методологічного характеру, пов'язаних з розумінням простору як такого, а отже – і з розкриттям прихованих сутнісних ознак принципових положень видатного теоретика містобудування П. Аберкромбі.

Топологічний простір

Найзагальнішим тлумаченням категорії “простір”, яке доцільно використовувати як основу для її інтерпретацій, є добре відоме математичне визначення *топологічного простору*, що трактується у вигляді відповідної множини, яка складається з елементів будь-якої природи та в якій у той чи інший спосіб визначено їх граничні співвідношення. Слід підкреслити, що простір, завдяки своєму об'єктивному змісту, має властивості утворення, зміни й розвитку, але залежить також від суб'єктивних факторів, пов'язаних з цілеспрямованою діяльністю людини. Саме людина, формуючи власний світогляд на ґрунті індивідуального й соціального досвіду, одночасно трансформує і перетворює оточуючий простір.

“Простір” як категорія широко застосовується в різних сферах суспільної діяльності, оскільки сутність певного об'єкта або зміна його розташування ототожнюються з простором. Будь-який об'єкт розташовується відносно інших об'єктів певним чином і, виокремлюючись серед них завдяки своїм властивостям у взаємозв'язку із середовищем, існує одночасно з цими іншими об'єктами. Завдяки взаємодії об'єктів відбуваються зміна їх взаємного розташування або їх об'єднання в різні структурні угруповання. Характер зміни координат та положення об'єктів у кожний конкретний момент характеризуватиме зміни у просторі, оскільки ці зміни можуть змінювати їх протяжність, обсяг і взаємне розташування.

Щодо економічної інтерпретації поняття “простір”, то тут слід порівнювати його з категорією “ареал”. Ареал, у межах якого відбувається дія економічного об'єкта і який є від нього невід'ємним, формує економічне поле. Власне, фізичний простір об'єкта та економічне поле спільно утворюють економічний простір. Причому як фізичний простір, так і економічний простір можуть відрізнитися властивостями дискретності та континуальності. Економічний простір характеризується взаємним проникненням і перетином полів об'єктів, які його утворюють. Складність

економічного простору залежить від різновиду і масштабів економічних об'єктів. Поля, що взаємодіють, надають складному економічному просторові ознак єдності, незважаючи на нерідко суперечливий характер їх взаємодії. Варто зазначити, що простір сам по собі єдності не створює — він є результатом взаємодії конкретних об'єктів, їх просторового сполучення та функціонування. Втім, у сучасних умовах повсюдної фінансації господарської діяльності важливим стає суб'єктне трактування економічного простору з акцентуванням уваги на визначенні енергії відносин економічних агентів, яка має свій прояв і посилення у рамках єдиних правил регулювання на території без внутрішніх економічних меж для переміщення робочої сили, капіталу, товарів і послуг. Отже, можна стверджувати, що економічний простір слугує основою для функціонування будь-яких процесів. Економічна діяльність об'єднує природу і суспільство у цілісну, дійову просторову систему, тим самим зміцнюючи і зберігаючи зростання економічного простору, а одночасно і активізуючи господарську діяльність різнопрофільних територіальних структур.

Як відомо, економічний простір ґрунтується на трьох основних принципових позиціях — територіальності, комплексності та цілісності. У сучасних умовах триєдиний підхід до визначення економічного простору доповнюється новою якістю, пов'язаною з урахуванням глобального фону, який зосереджує увагу на співвідношеннях локальних, міжрегіональних, національних, континентальних і світових проблем.

Таким чином, сучасне трактування категорії "простір" передбачає врахування ефектів впливу на його ієрархічні складові відповідних економічних, інформаційних, культурологічних та інших факторів глобалістики. Тим самим формується принципово новий підхід до системної організації середовища життєдіяльності України, в основу якого покладається ідея формування умов просторового розвитку соціально орієнтованого суспільства. При цьому актуалізується можливість активізації економічної діяльності в Україні на засадах визначення пріоритетності самоорганізуючої функції низового територіального рівня. Передбачається, що кроки у цьому напрямі в цілому сприяють зміцненню національної економічної системи і підвищенню її резистентних властивостей у відношенні до факторів негативного впливу.

Простір містобудівної діяльності

Умовно кажучи, містобудівна діяльність є процесом матеріалізації економічного простору. І в цьому процесі економіка виконує провідну організуючу роль [6, с. 76], що стає очевидним, якщо розглядати її в парадигмі економіки як інструмент з упорядкування відносин людини з оточуючим середовищем. Слід підкреслити, що економічний і територіальний напрями розвитку перетинаються у точці взаємодії трансформаційних зрушень, з урахуванням відповідного часового лага, який визначає диференційований підхід до оцінки різномірності циклічності процесів. Таким чином, у рамках містобудівної діяльності трансформації проходять по всьому стадійному ланцюгу, включаючи етапи вивчення території; прогнозування і проектування майбутнього стану; реалізації проекту; оцінки досягнутого результату для наступного циклу містобудівного розвитку території.

Крім того, містобудування покликане впорядковувати співвідношення структурних складових територіального простору у ланцюгу: житло — місто — регіон — країна. Інакше кажучи, стан дійсно збалансованого розвитку може бути досягнутий тільки в разі конгруентності визначених складових. Відомо, що на кожному етапі розвитку суспільства створювалися житло і поселення, які відповідали умовам конкретної історичної епохи та рівню розвитку продуктивних сил. Так, на першому етапі розвитку суспільних відносин увага приділялася вдосконаленню житла, тільки потім з'явила-

ся потреба регулювати забудову міст як сукупності житлових і нежитлових функцій життєдіяльності населення. На наступному етапі просторового розвитку суспільних відносин виникло регіональне планування як інструмент регулювання взаємоузгодженого розвитку населених пунктів на території певної країни. Тут доцільно зосередити увагу на еволюції соціальних уявлень про житло. Якщо у примітивних суспільних формаціях житло є предметом опіки сім'ї або роду, то з ускладненням економічних і соціальних зв'язків у суспільстві воно стає предметом піклування територіального співтовариства. Поступово до цієї проблеми дедалі більше залучається держава з її потужним апаратом і регуляторними механізмами, тобто рушійні сили перетворення простору лежать в основі глибинних соціальних процесів. Якщо передісторія будівництва та облаштування житла людиною бере свій початок з епохи первісних племен, коли в результаті зусиль окремих особин виникали примітивно створені споруди, то подальший розвиток і вдосконалення житла відбувалися на базі розвитку продуктивних сил суспільства. Втім, дуже важливою стає роль зворотних зв'язків, тобто вплив територіального простору на форми соціальної організації. Так, поступова концентрація у містах панівних соціальних груп перетворює їх на опорні пункти державної влади, тоді як село потрапляє в економічну залежність від міста. Тим часом вимоги до житла постійно зростали, що, у свою чергу, зумовило ускладнення способів будівництва, збільшення вартості житла, необхідність підвищення рівня технічного забезпечення, удосконалення інженерного облаштування територій, а також системи управління містами в цілому [7, с. 29].

На містобудівну діяльність впливають як прямі зв'язки, так і зворотні, що зумовлено характером суспільних відносин, які формуються на відповідній території. З огляду на це, формування міського простору передбачає не тільки врахування загальних закономірностей розвитку міст, але й виявлення унікальних особливостей, притаманних тій чи іншій урбанізованій системі. Те саме стосується і будь-яких територіальних утворень, пов'язаних з адміністративним поділом країни, а також з іншими просторовими локаціями.

Регіональний простір

Як стверджують А.В. Бунін і Т.Ф. Саваренська [8], англійський архітектор-планувальник П. Аберкромбі є засновником регіонального планування, хоча подібні роботи проводилися також у Франції та Німеччині. Втім, П. Аберкромбі тому визнано засновником нового напрямку у містобудуванні, що він мав найбільші потенціальні можливості для комплексного вирішення економічних, інженерних і планувальних завдань. І це повною мірою виявилось в його проекті Донкастерського району, який охоплював населення понад 300 тис. осіб. І хоча цей проект було розроблено лише у 1922–1925 рр., у ньому П. Аберкромбі вперше застосував зонування території. За його пропозицією Донкастерський басейн було поділено на дві зони: промислової й нейтральної. У першій з них заборонялося будь-яке житлове будівництво, а у другій дозволялося розташовувати населені пункти (такі, як центральне місто і міста-супутники), шахти і деякі нешкідливі підприємства. Аналогічні, але значно вдосконалені, підходи було використано автором при плануванні Великого Лондона у 1944 р. Важливою рисою П. Аберкромбі як майстра є те, що він, на відміну від більшості дослідників регіонального планування, серйозну увагу зосередив на формуванні системи реалізації розроблених проектів, що і сьогодні залишається актуальною проблемою. Відповідно до його поглядів, для реалізації прийнятих рішень щодо просторового розвитку населених пунктів і проектів районного планування необхідним і вирішальним фактором стає забезпечення тісної взаємодії та взаєморозуміння між архітек-

торами і владними структурами. При цьому враховувалося, що глибоке розуміння відповідних проблем з боку влади не тільки забезпечує ефективне застосування адміністративних підойм при виконанні відповідних рішень місцевим населенням і підприємцями, які живуть і працюють на тій або іншій території, але й дозволяє концентрувати для їх реалізації значні фінансові ресурси.

Районне планування

Початок і середина ХХ ст. характеризуються посиленням ролі держави у найбільш промислово розвинутих країнах як Європи, так і Північної Америки. Це було пов'язано з рядом вагомих причин, серед яких окремо слід відзначити фактор зростання національної самосвідомості, а також процес консолідації ресурсів, пов'язаний, у свою чергу, з потребою відновлення деформованої економіки. В цих умовах районне планування набрало найвищої цінності за всю історію розвитку містобудування як ефективний інструмент управління великими територіями і продуктивними силами, що орієнтовані на отримання найбільших вигід. Мало того, саме охоплення проектами великих територій і залучення істотних ресурсів для реалізації проектів районного планування сприяли підвищенню важливості центрального уряду і посиленню його державницьких функцій. Варто зауважити, що на той час рішення про розробку більшості проектів районного планування приймали центральні органи влади.

У найбільш завершеному вигляді районне планування знайшло свій розвиток у Радянському Союзі. Сама сутність адміністративно-командної системи зумовлювала принципи районного планування, які передбачали охоплення великих територій, вплив яких поширювався на суміжні адміністративні утворення. Проекти розроблялися з урахуванням фактора концентрації підойм управління в центральному органі управління або на регіональному рівні, що дозволяло залучати величезні обсяги матеріальних і людських ресурсів і підкреслювало масштабність поставлених завдань. Саме орієнтація проектів районного планування на принципи управління адміністративно-командної системи дала можливість найдовше протриматися цьому виду містобудівної документації. За інерцією такий вид документації і досі розробляється проектними інститутами за практично незмінними нормами. Проте чим далі, тим очевиднішим стає розрив між методологією розробки районного планування і сучасними умовами соціально-економічного розвитку України.

Ключові питання сьогодення

Після здобуття незалежності Україна проходить складний шлях пошуку і становлення власної моделі розвитку. Проте на цьому шляху необхідні реформи проводяться повільно з огляду на загальну інертність процесів, які зачіпаються. У першу чергу, це стосується вибору системи управління, що позначається на формах організації територіального простору. Сьогодні ми говоримо про доцільність посилення функції децентралізації владних повноважень. Але складність реалізації принципу децентралізації пов'язана з упорядкуванням великої кількості інтересів суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що вирішення цього ключового завдання сприятиме процесу оновлення духу та змісту проектної документації регіонального планування. У цьому відношенні пріоритетними слід визначити кроки, спрямовані на формування механізмів відстоювання інтересів територій низового рівня, тобто тієї частини суспільства, для якої обмеженим залишається доступ до фінансових ресурсів. У цьому контексті викликає занепокоєність Закон України "Про регулювання містобудівної діяльності" від 17.02.2011 р. № 3038-VI. Відповідно до нього, до мінімуму спрощено процедури отримання дозволів на здійснення будівельних робіт і введення об'єктів в експлуатацію, а також погодження документації як з інженерними службами, так і з

громадськістю. З методологічної точки зору, колізія полягає в тому, що це спрощення не співвіднесено з реаліями забезпечення відповідальності. Звичайно, у такому становищі значно знижується рівень контролю з боку держави та громадськості за містобудівною діяльністю.

Те саме, але в іншому ракурсі, стосується Закону України “Про Генеральну схему планування територій України” від 07.02.2002 р. № 3059-III. Його виконання гальмується, оскільки він не містить достатнього інформаційного супроводу, який би відповідав сучасним соціально-економічним відносинам, зорієнтованим на ринкові умови господарювання з розвинутою фінансовою складовою. З огляду на це, можна констатувати серйозні розбіжності між позиціями, проголошеними у законі, та тенденціями, що спостерігаються в реальному житті. Наприклад, не визначено тенденції щодо оптимізації структури використання території за функціональним призначенням.

Напрями подальшого руху

Осмислюючи характер і напрями розвитку містобудівної діяльності на перспективу, слід починати з головної, первинної ланки ланцюга, а саме — з житла. Вже у недалекому майбутньому людина, цілком імовірно, може бути в межах власного помешкання забезпечена всіма компонентами, необхідними для підтримання умов життєдіяльності (включаючи повітря, їжу, воду, зв'язок із зовнішнім світом, комунікативні мережі, розваги тощо).

Природно, що виникають запитання філософського та соціологічного порядку: яку роль у розвитку суспільних відносин відіграють сусіди, територіальне співтовариство, держава? що таке “сусіди”? це люди, які проживають поруч, чи “друзі” в соціальних мережах з іншого боку планети? Звичайно, у таких нових умовах замість прямого управління на порядок денний виходить “поведінкове” управління — через створення мотивів до певної суспільної поведінки для досягнення бажаного результату. Функції систем управління в умовах “розмитої” ієрархії та розосередження об'єктів і суб'єктів управління є, на нашу думку, дивними.

Управління такими системами здійснюється з урахуванням величезної кількості можливих варіантів розвитку подій та індивідуальних внесків кожного із суб'єктів управління і значною мірою нагадує броунівський рух. Відмінність полягає в тому, що у броунівському русі елементарні частинки не можуть свідомо утворювати певні соціальні групи і ставити перед собою завдання з досягнення певної мети. Але, все ж, досить важко заздалегідь прогнозувати, наскільки ці завдання будуть конструктивними чи деструктивними. І хоча в сьогоденні умовах це більше футуристичне бачення, ніж реальний сценарій розвитку подій, все ж загальною тенденцією є поступове посилення фактора невизначеності, яка зумовлюється глобалістикою і пов'язаним з нею підвищенням ролі міждержавних об'єднань. При цьому слід постійно тримати у полі зору світові тенденції трансформації суспільних відносин, оцінюючи їх з позицій національних інтересів України. У цьому відношенні перше, на що варто звернути увагу, — це високий рівень монополізації національної економіки. Оскільки в Україні монополії охоплюють широкий спектр ринків (починаючи з надання житлово-комунальних послуг і закінчуючи виробництвом і реалізацією харчових продуктів) [9], то вони можуть істотно вплинути на просторову організацію держави. Викликає занепокоєність також той факт, що національні монополії тісно пов'язані з ТНК, а це, у свою чергу, створює відповідні труднощі щодо можливостей органів місцевого самоврядування вибудувувати власну незалежну економічну політику. Особливо це стосується питань розвитку малого й середнього

бізнесу. Втім, існує світова і, зокрема, європейська практика подолання труднощів такого типу через забезпечення багатопільової декомпозиції простору, пошук оптимального управлінського фрактала, а також використання паліативних методів управління, побудованих на принципах нежорсткої логіки [6; 10; 11; 12].

Висновки

Якщо повернутися до назви нашої статті, то необхідно відзначити дві позиції. Перша з них полягає в тому, що епоха, в якій творив П. Аберкромбі, дійсно, закінчилася, тобто спрацьовує фактор часу. Друга позиція характеризує головне позитивне начало концептуальних поглядів районного планування П. Аберкромбі — використання комплексного підходу до прогнозування майбутнього стану певної території. Але тут необхідно творчо підходити до трактування категорії "комплексність", адже сучасність, як завжди, вимагає оновлених засад її визначення. Враховуючи сказане, треба висловити ряд зауважень. По-перше, в епоху П. Аберкромбі питання розвитку території розглядалися прихильниками концепції у рамках обмежень національних інтересів. Глобалістика лише набирала сили і ще не могла справити значний вплив на процес проектування. По-друге, технологія розробки проектів регіонального планування оперувала територіальними об'єктами з певним набором відносно стабільних характеристик. По-третє, система управління реалізацією проектів розвитку регіонів передбачала координацію діяльності суб'єктів регіонального планування на принципах прямого втручання держави у сферу законодавчого, фінансового і матеріального регулювання.

Проте слід ще раз нагадати, що світ уже вступив у період постнекласичних економічних відносин. І в такому разі втілення ідей П. Аберкромбі передбачає врахування факту переходу глобалістики із сфери теоретичного вивчення у площину повсякденної практики. Цей процес настільки інтегрувався в наше життя, що більшість суб'єктів управління територіальним розвитком навіть не усвідомлюють своєї участі в ньому повною мірою. Крім того, сучасні методи проектування базуються вже на цифрових технологіях. Без них жодний проект не може бути прийнятий суспільством. Новітні технології зобов'язують розробників проектів переходити на варіативний підхід до оцінки прогнозів майбутнього стану. Але тут з'являється методологічна змістова "пастка", на подоланні якої слід зосередити увагу. Оскільки темпи розвитку виробничих і соціальних процесів істотно зростають, то складається враження, що нібито зникає можливість отримувати однозначні висновки щодо цілеорієнтування проектування. Ключ до подолання таких змістових "пасток" лежить у площині вирішення більш загальних питань, пов'язаних істотною мірою з упорядкуванням регіональної політики. У цьому зв'язку необхідно формувати оновлену платформу проектування, яка б базувалася на рекомендованих ЄС принципах регіональної політики, яка оперує такими категоріями, як "субсидіарність", "децентралізація", "партнерство", "програмування", "концентрація", "додатковість". Саме цей змістовий простір дає можливість перевести систему управління матеріальними, фінансовими і людськими ресурсами на якомога нижчий рівень і, врешті-решт, змінити директивний підхід до прийняття рішень на корпоративні моделі взаємодії влади, бізнесу і співтовариства в напрямі досягнення консенсусу з ключових питань просторового розвитку.

При цьому доцільно ще раз повернутись у бік європейських країн, жодна з яких не припинила розробку регіональних проектів розвитку. У Німеччині, Франції, Великобританії та Іспанії їх зорієнтовано на вирішення різних, пріоритетних за змістом, проблем, пов'язаних із зайнятістю населення, екологічним станом, інвес-

тиційним забезпеченням тощо. Втім, усі вони базуються на комплексному аналізі територіальних ресурсів з визначенням можливостей їх найефективнішого використання.

Таким чином, головний напрям удосконалення проектів регіонального планування визначається трьома основними методологічними позиціями. Перша з них пов'язана з урахуванням фактора входження України до Європейського економічного простору. Цей орієнтир вимагає впорядкування просторового розвитку України за правилами, що визначаються принципами сталого розвитку власне Європейського континенту. Друга позиція пов'язана з питаннями врахування традицій і поглядів, які склалися в Україні щодо напрямів, за якими забезпечується загальний соціально-економічний розвиток. Третя позиція пов'язана з урахуванням загальних системних вимог з боку глобалістики (зокрема, зумовлених розвитком мережних форм управління).

З огляду на викладене, проекти регіонального планування повинні враховувати тенденції формування сучасного економічного простору, що базуються на європейських моделях упорядкування інституційного середовища, яке регламентує соціальну, економічну й екологічну діяльність, а також орієнтуватися на резерви підвищення конкурентоспроможності територій за рахунок ефективного використання місцевих ресурсів. Крім того, у проектах регіонального планування повинен використовуватися сучасний інструментарій оцінки ефективності сталого просторового розвитку з позицій максимізації прибутку від використання територіальної ресурсної бази та підвищення рівня капіталізації територіальних активів.

Список використаної літератури

1. Ворота в глобальную экономику ; [пер. с англ.] ; [под ред. В.М. Сергеева]. – М. : ФАЗИС, 2001. – XXIV+440 с.
2. *Коваленко Е.Г.* Региональная экономика и управление : учеб. пособ. – СПб. : Питер, 2005. – 288 с.
3. *Валух А.М.* Стратегія регіонального розвитку інноваційної діяльності (організація та управління). – Рівне : Центр УДУВГП, 2004. – 174 с.
4. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура ; [пер. с англ.] ; [под ред. О.И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
5. *Суарес-Вилья Л.* Южная Калифорния как глобальные ворота: конкурентные преимущества полицентричности и сегментации сети / Ворота в глобальную экономику ; [пер. с англ.] ; [под ред. В.М. Сергеева]. – М. : ФАЗИС, 2001. – С. 91–114.
6. *Быстряков И.К.* Современные проблемы управления развитием переходных обществ: теоретико-методологическое эссе // Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. – 2004. – № 3-4. – С. 43–79.
7. *Манцевич Ю.М.* Соціально-економічні проблеми розвитку житлового господарства України і стратегія його удосконалення : моногр. – К. : Профи, 2007. – 388 с.
8. *Бунин А.В., Саваренская Т.Ф.* История градостроительного искусства. – В 2 т. – М. : Стройиздат, 1979.
9. *Майдич И.* Олигархическое танго: как монополии душат Украину [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.liga.net/opinion/223780_oligarkhicheskoe-tango-kak-monopolii-dushat-ukrainu.htm.
10. *Быстряков И.К.* Регионализация как фактор стабилизации национального хозяйства // Економічний часопис-XXI. – 2000. – № 9. – С. 39–41.
11. *Быстряков И., Пилипів В.* Просторові аспекти сталого розвитку: постнекласичний дискурс // Економічна теорія. – 2013. – № 2. – С. 5–15.

12. Бистряков І.К., Пилипів В.В. Фінансовий простір держави: відтворення територіальних економічних систем // Регіональна економіка. — 2012. — № 4. — С. 82–89.

References

1. Vorota v Global'nyuyu Ekonomiku [Gateways to the Global Economy]. Moscow, FAZIS, 2001 [in Russian].
2. Kovalenko E.G. *Regional'naya Ekonomika i Upravlenie* [Regional Economy and Management]. St.-Petersburg, Piter, 2005 [in Russian].
3. Valyukh A.M. *Strategiya Regional'nogo Rozvytku Innovatsiinoi Diyal'nosti (Organizatsiya ta Upravlinnya)* [Strategy of Regional Development of the Innovative Activity (Organization and Management)]. Rivne, Center UDUVGP, 2004 [in Ukrainian].
4. Castells M. *Informatsionnaya Epokha: Ekonomika, Obshchestvo i Kul'tura* [The Information Age: Economy, Society, and Culture]. Moscow, HES, 2000 [in Russian].
5. Suarez-Villa L. *Yuzhnaya Kaliforniya kak global'nye vorota: konkurentnye preimushchestva politsentrichnosti i segmentatsii seti, v: Vorota v Global'nyuyu Ekonomiku* [South California as global gateways: competitive advantages of the polycentricity and the segmentation of the net, in: Gateways to the Global Economy]. Moscow, FAZIS, 2001, pp. 91–114 [in Russian].
6. Bystryakov I.K. *Sovremennyye problemy upravleniya razvitiem perekhodnykh obshchestv* [Modern problems of the control over the development of transient societies]. *Strateg. Rozv. Ukr.: Ekon., Sots., Pravo – Strat. Devel. Ukr.: Econ., Sociol., Law*, 2004, Nos. 3-4, pp. 43–79 [in Russian].
7. Mantsevych Yu.M. *Sotsial'no-Ekonomichni Problemy Rozvytku Zhytlovogo Gospodarstva Ukrainy i Strategiya Iogo Udoskonalennya* [Socio-Economic Problems of Development of Ukraine's Housing Economy and a Strategy of Its Improvement]. Kyiv, Profi, 2007 [in Ukrainian].
8. Bunin A.V., Savarenskaya T.F. *Istoriya Gradostroitel'nogo Iskusstva* [History of the Town-Planning Art]. Moscow, Stroiizdat, 1979, Vols. 1-2 [in Russian].
9. Maidich I. *Oligarkhicheskoe tango: kak monopolii dushat Ukrainu* [Oligarchic tango: how the monopolies smother Ukraine], available at: http://www.liga.net/opinion/223780_oligarkhicheskoe-tango-kak-monopolii-dushat-ukrainu.htm [in Russian].
10. Bystryakov I.K. *Regionalizatsiya kak faktor stabilizatsii natsional'nogo khozyaistva* [Regionalization as a factor of stabilization of the national economy]. *Ekon. Chasop.-XXI – Econ. J.-XXI*, 2000, No. 9, pp. 39–41 [in Russian].
11. Bystryakov I., Pylypiv V. *Prostorovi aspekty stalogo rozvytku: postneklasychnyi dyskurs* [Spatial aspects of a sustainable development: postnonclassical discourse]. *Ekon. Teor. – Econ. Theory*, 2013, No. 2, pp. 5–15 [in Ukrainian].
12. Bystryakov I.K., Pylypiv V.V. *Finansovyiy prostir derzhavy: vidtvorennya terytorial'nykh ekonomichnykh system* [State's financial space: reproduction of territorial economic systems]. *Region. Ekon. – Region. Econ.*, 2012, No. 4, pp. 82–89 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14 квітня 2015 р.
